

علم أصول الفقه

١٧-١١-٩١ مبادئ مختص تصديقي ٤٤

دراسات الأستاذ:
مهدي الهادي الطهراني

عرض الناس

- يقال: طال عليه و استطال و تطاول اذا علاوه و ترفع عليه و استحققره
- و منه الحديث:
- اربى الرباء الاستطالة فى عرض الناس
- ، اى استحققارهم و الترفع عليهم و الوقية فيهم.

اعراض الناس

- ٥٦٩٧ / ٩. مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِسْحَاقَ، عَنْ سَعْدَانَ بْنِ مُسْلِمٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانَ: عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ، قَالَ:
 - «شَرَفَ الْمُؤْمِنِ صَلَاتُهُ بِاللَّيْلِ، وَ عَزَّ الْمُؤْمِنِ كَفُّهُ عَنْ أَعْرَاضِ النَّاسِ».
- «٨»

اعراض الناس

- (٨). ثواب الأعمال، ص ٦٣، ح ١؛ و التهذيب، ج ٢، ص ١٢٠، ح ٤٥١، بسندهما عن سعدان بن مسلم؛ الخصال، ص ٦، باب الواحد، ح ١٨، بسنده عبد الله بن سنان. وفي الزهد، ص ١٥٠، ذيل ح ٢١٨، بسنده عن ابن سنان، عن أبي عبد الله عليه السلام عن النبي صلى الله عليه وآله محكيًا عن جبرئيل عليه السلام. الكافي، كتاب الإيمان والكفر، باب الاستغناء عن الناس، ح ١٩٦٧، بسند آخر عن عبد الله بن سنان. وفي الخصال، ص ٧، باب الواحد، ذيل ح ٢٠؛ و معاني الأخبار، ص ١٧٨، ذيل ح ٢، بسند آخر عن النبي صلى الله عليه وآله، محكيًا عن جبرئيل عليه السلام. فقه الرضا عليه السلام، ص ٣٦٧، وفي الأربعة الأخيرة: «و عزه استغناؤه عن الناس» بدل «و عز المؤمن كفه عن أعراض الناس». وفي الفقيه، ج ١، ص ٤٧١، ذيل ح ١٣٦٠؛ و ج ٤، ص ٣٩٩، ذيل ح ٥٨٥٦، مرسلًا عن النبي صلى الله عليه وآله محكيًا عن جبرئيل عليه السلام، و في كل المصادر مع اختلاف يسير الوافي، ج ٧، ص ١٠٤، ح ٥٥٥٢؛ الوسائل، ج ٨، ص ١٤٥، ح ١٠٢٦٣.

اعراض الناس

- ٢٠٧٣٦ - ٦ - «٢» وَ عَنْهُ عَنْ مُعَلَّى عَنْ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ عَاصِمِ بْنِ حُمَيْدٍ عَنْ أَبِي حَمْزَةَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ص **مَنْ كَفَّ نَفْسَهُ عَنْ أَعْرَاضِ النَّاسِ - أَقَالَ اللَّهُ نَفْسَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ -** وَ مَنْ كَفَّ غَضَبَهُ عَنِ النَّاسِ - كَفَّ اللَّهُ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى عَنْهُ عَذَابَ يَوْمِ الْقِيَامَةِ.

اعراض الناس

- ٢٠٧٤٧ - ١٧ - «٤» وَ فِي ثَوَابِ الْأَعْمَالِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ سَعْدٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ سَيِّفٍ عَنْ أَخِيهِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَاصِمٍ عَنِ أَبِي حَمْزَةَ الثُّمَالِيِّ عَنِ أَبِي جَعْفَرٍ قَالَ سَمِعْتُهُ يَقُولُ **مَنْ كَفَّ نَفْسَهُ عَنِ أَعْرَاضِ النَّاسِ - كَفَّ اللَّهُ عَنْهُ عَذَابَ يَوْمِ الْقِيَامَةِ - وَ مَنْ كَفَّ غَضَبَهُ عَنِ النَّاسِ - أَقَالَهُ اللَّهُ نَفْسَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ.**

تأثیر تاریخ تدوین سنت در نقل به معنا

- در همین دوران نیز احادیث به صورت دقیق ثبت و ضبط نشده است؛ چراکه بر اساس برخی روایات خود بخاری می گوید: من گاه حدیثی را در کشوری می شنیدم و در کشور دیگر می نوشتم. این در حالی است که صحیح بخاری یکی از مهم-ترین صحاح سته در نزد اهل سنت است.

تأثیر تاریخ تدوین سنت در نقل به معنا

- بنا بر نظر ابوریه محدودیت و ممنوعیت کتابت حدیث در دوران خلفا که به جعل احادیث منجر گشت، باعث گردید کاتبان حدیث بعدها نتوانند روایات صحیح را از روایات جعلی تشخیص دهند.
- از این رو، هیچ کدام از صحاح مصون از روایات جعلی نیست. این سخن ابوریه همچون سخنی که وی در مورد ابو هریره بیان نموده، برای اهل سنت گران بود؛ چراکه آنها همه‌ی کتب حدیثی خویش را صحاح می‌دانستند.

تأثیر تاریخ تدوین سنت در نقل به معنا

- دو قرن منع کتابت حدیث و نقل حدیث در میانه‌ی قرن سوم از افواه مردم با وصفی که گذشت، باعث گردید هم امکان جعل و دسّ و هم نقل به معنا و اعتماد بر حافظه و فهم راوی در میراث روایی سنی بیشتر باشد و این مطلبی است که خود اهل سنت به آن اعتراف دارند.

تأثیر تاریخ تدوین سنت در نقل به معنا

- شیعه بر خلاف اهل سنت معتقد است پیامبر صلی الله علیه و آله بر نوشتن احادیث تأکید داشته است. البته همان طور که در قبل اشاره کردیم اهل سنت نیز روایاتی دال بر این مطلب دارند؛ اما با این حال تأکید علمایشان بر نهی از کتابت است.
- در نظر شیعه پیامبر از همان ابتدا فرهنگ جزیره العرب را تغییر داد و افراد را به آموختن ترغیب و تشویق نمود. مسأله‌ی مهم کتابت در آیات قرآن با آیاتی چون «ن و القلم»، «علم بالقلم» مورد تأکید قرار گرفته است.

تأثیر تاریخ تدوین سنت در نقل به معنا

- شواهد فراوان تاریخی بر نقش پیامبر صلی الله علیه و آله در این زمینه دلالت دارد. در جنگ بدر که از جنگ‌های اول صدر اسلام است، حضرت از اسرا خواست تا با باسواد کردن ده نفر خود را از اسارت نجات دهند.

تأثیر تاریخ تدوین سنت در نقل به معنا

- در اواخر دوران زندگی حضرت صلی الله علیه و آله مساجد به مراکز تعلیم و تربیت تبدیل شدند و بر طبق برخی نقل‌های تاریخی هزاران نفر در آنها مشغول تحصیل بودند.

تأثیر تاریخ تدوین سنت در نقل به معنا

- طبق برخی روایات پیامبر صلی الله علیه و آله از شخص علی بن ابی طالب علیه السلام می‌خواهد مطالب پیامبر صلی الله علیه و آله را بنویسد.
- مصحف معروف حضرت علی علیه السلام افزون بر آیات قرآن حاوی خصوصیات هر آیه و شأن نزول آنها است که به اشاره‌ی رسول اکرم صلی الله علیه و آله نگاشته شده است.
- خلاصه پیامبر صلی الله علیه و آله از هر فرصتی برای گسترش تعلیم و تعلم استفاده می‌نمود.

تأثیر تاریخ تدوین سنت در نقل به معنا

- حضرت علی علیه السلام در دوران خلافت خویش نتوانست فضای منع کتابت را که تحت تأثیر خلفای قبل و با تمام ابزارهای ممکن حکومتی ایجاد شده بود، بشکند؛ ولی در بین اهل بیت و پیروان آنها، سنت کتابت حدیث و ثبت آن وجود داشت.

تأثیر تاریخ تدوین سنت در نقل به معنا

- بر اساس برخی روایات امام حسن و امام حسین علیهما السلام فرزندان خود را به کتابت حدیث و نگهداری آن ملزم می نمودند. یعنی نه تنها احادیث و کتابت آنها ممنوع نبود؛ بلکه دایم بر آن ترویج می شد.

تأثير تاريخ تدوين سنت در نقل به معنا

- همین ترغیب‌ها و تشویق باعث شد که در دوران متأخر به خصوص در دوران امام باقر و امام صادق علیهما السلام با توجه به جو سیاسی حاکم در آن زمان، ثبت احادیث متقن گسترش پیدا کند. این دوران، دوران ضعف بنی امیه بود؛ در حالی که هنوز بنی العباس نیز از قدرت چندانی برخوردار نبودند.

تأثير تاريخ تدوين سنت در نقل به معنا

- شكوفایی حدیث در زمان امام صادق علیه السلام به دلیل زمینه-هایی که قبل از این امام در بین اهل بیت علیهم السلام و پیروان آنها فراهم شده بود، به اوج خود رسید.

تأثیر تاریخ تدوین سنت در نقل به معنا

- حوزه‌ی درسی امام صادق علیه السلام بالغ بر چهار هزار نفر شاگرد داشت و داستان‌های فراوانی در تراجم رجال از کسانی نقل می‌شود که در این دوران و دوره‌های بعد مشغول حدیث و نقل آن بودند.
- همین شکوفایی باعث شد تا بعدها اصول اربعمائه (اصول چهارصدگانه) پیدا شود. کتاب‌های زیادی به نام اصل در دست افراد بود که در آن روایات را جمع آوری می‌کردند و «چهارصد» حدود آنها را مشخص می‌نمود. در این کتاب‌ها به شواهد تاریخی، دقت‌های فراوانی صورت می‌گرفت.

تأثیر تاریخ تدوین سنت در نقل به معنا

- مهم-ترین جامع روایی ما - کافی - نتیجه‌ی همین زحمات است که در دوران متأخرتر به رشته‌ی تحریر درآمد.
- مرحوم کلینی بیست سال زحمت کشید تا این کتاب ارزشمند را فراهم نمود.
- اثر با ارزش وافی نیز حاصل همین دوران است که توسط فیض کاشانی به رشته‌ی تحریر درآمد.

تأثیر تاریخ تدوین سنت در نقل به معنا

- دقت‌های موجود در کتاب‌های روایی باعث شد که اخباری‌ها تمامی روایات مکتوب در کتب اربعه را صحیح بدانند. اما این چیزی بود که اکثریت فقهای شیعه نپذیرفتند و همواره در طول تاریخ به نقد و بررسی اسناد این روایات پرداخته‌اند.
- آنها بر خلاف اهل سنت که بر تمامی روایات صحاح خویش صحت می‌گذارند، به راحتی هر روایتی را صحیح تلقی نمی‌کردند و به سلسله‌ی سند و احوال راویان آن توجه فراوانی می‌نمودند.

تأثیر تاریخ تدوین سنت در نقل به معنا

- نویسندگان روایت احادیث را برای استادان خویش می‌خواندند یا استادان، احادیث را برای شاگردان خویش تلاوت می‌نمودند تا در نقل حدیث نهایت دقت اعمال شود.
- اگر راوی-ای در نقل حدیث بی-باک بود، در مقابل او موضع می‌گرفتند و از او حدیثی نقل نمی‌کردند. آنها از راویانی، روایت نقل می‌کردند که اهل دقت بودند.

تأثير تاريخ تدوين سنت در نقل به معنا

- شیوهی نقادانه در بین شیعیان، مرهون راهنمایی‌های اهل بیت علیهم السلام است. شیعه به پیروی از معصومان علیهم السلام ضمن تأکید بر انفتاح باب اجتهاد - که حاصلش نگاه نقادانه است - با حفظ معیارها و روش‌های خاصی - که از معصومان علیهم السلام آموخته - تلاش کرده مانع جریانات انحرافی در این زمینه شود.
- این در حالی است که انسداد باب اجتهاد در فرهنگ سنی، مسیر دیگری را برای مباحث دینی اهل سنت و به خصوص مباحث روایی که محل بحث ما است، رقم زده است.

تأثیر تاریخ تدوین سنت در نقل به معنا

- از سوی دیگر برای شیعیان، کلمات معصومان علیهم السلام مثل آیات قرآن بود. همانقدر که در حفظ قرآن تلاش می‌کردند، در حفظ حدیث هم دقت فراوانی مبذول می‌داشتند.
- این اهتمام همراه با زمان طولانی تدوین حدیث که در اعتقاد شیعه هیچ نوع انقطاعی در آن رخ نداده و مدت طولانی آن با حضور معصومان علیهم السلام بوده، باعث می‌شود که نقل به معنا کمترین نقش را داشته باشد.

تأثیر تاریخ تدوین سنت در نقل به معنا

- بعضی از کسانی که بحث نقل به معنا را مطرح می‌کنند و روی آن مانور می‌دهند، بین بحث‌های سنی و شیعه خلط می‌کنند. نقل به معنا در حدیث سنی با توجه به تاریخی که ذکر آن گذشت، نقش بسیار مهمی دارد، در حالی که در فرهنگ شیعی چنین نیست.

تأثیر تاریخ تدوین سنت در نقل به معنا

- نگاه شیعه به معصوم علیه السلام که آن را یک فرد با اطلاعات و خصوصیات خاص الهی تلقی می‌کند، باعث می‌شود در حفظ عین عبارات تلاش بیشتری داشته باشد.
- بدیهی است وقتی بدانیم شخصی که مطالب را برای ما بیان می‌دارد، از ویژگی‌های خاصی برخوردار است و به این امر اعتقاد داشته باشیم، در حفظ و نقل آن مطالب نهایت تلاش را خواهیم داشت. این نگاهی است که در فرهنگ سنی حتی نسبت به شخص پیامبر صلی الله علیه و آله وجود ندارد.

تأثیر تاریخ تدوین سنت در نقل به معنا

- ناگفته نماند ابو رافع غلام رسول اکرم صلی الله علیه و آله اولین کاتب احادیث در بین شیعه شناخته شده است. سید حسن صدر در کتاب تأسیس الشیعه لعلوم الاسلام می گوید: وی اولین کسی بود که به جمع احادیث و ترتیب آنها در ابواب مختلف اقدام نمود.

تأثیر تاریخ تدوین سنت در نقل به معنا

- برخی دیگر مثل محمد حسین آل کاشف الغطاء در کتاب المطالعات و المراجعات و الردود، پسر ابو رافع - عبید الله بن ابی رافع - را به عنوان اولین کاتب معرفی می‌نمایند.
- مقصود این نویسندگان از اولین کاتب، فردی از بین غیر معصومان علیهم السلام است؛ چراکه طبق روایات، حضرت علی علیه السلام اولین کسی است که به ثبت و ضبط احادیث پرداخت.

تأثير تاريخ تدوين سنت در نقل به معنا

- با مراجعه به کتاب حمید الله موارد زیادی مثل این روایت به دست می آوریم.

تأثیر تاریخ تدوین سنت در نقل به معنا

- . عبدالله بن عمرو عاص همان کسی است که قریش او را از نوشتن مطالب پیامبر صلی الله علیه و آله منع کردند (ر.ک: احمدی میانجی، مکاتیب الرسول صلی الله علیه و آله و سلم، ج ۱، ص ۳۷۴).
- . ر.ک: احمدی میانجی، مکاتیب الرسول صلی الله علیه و آله و سلم، ج ۱، ص ۳۶۲.
- . ر.ک: دفتر اول از سلسله درس‌های خارج اصول استاد هادوی، مبحث «تحلیل رکود در حوزه‌ی سنی و شیعه».